

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- 1 Леонтович О.А. Международное обучение на базе Центра американистики ВГПУ // Модернизация содержания и методов иноязычного обучения как приоритетное направление в условиях непрерывного языкового образования»: тез.докл. II регион науч.-практ. Конференции. Волгоград. 17-18 янв. 2003 г. / сост.: С.А. Пятаева, М.А. Железнякова. – Волгоград: Перемена, 2003. – С. 32–33.
- 2 Плужник И.Л. Формирование межкультурной коммуникативной компетенции студентов гуманитарного профиля в процессе профессиональной подготовки»: автореф. ... докт. дисс. – Тюмень. – 2003.
- 3 Сафонова В.В. Культуроведение в системе современного языкового образования // Иностранные языки в школе. – 2001. – № 3. – С. 17–24.
- 4 Скалкин В.П. Ситуация, тема и текст в лингвометодическом аспекте // Русский язык за рубежом. – 1983. – №3. – С. 53.
- 5 Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование: готовим к диалогу культур / Е.И. Пассов. – Минск, 2003.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІ АРҚЫЛЫ ОҚУ МӘДЕНИЕТІН БАСҚАРУДАҒЫ МҰҒАЛІМ ҰСТАНЫМДАРЫ

Омарова Г.Ә., Наханова Б., Абдришева С.А., Қазақстан

***Annotation.** The methods and the positions of the teachers who manage the administration of the reading culture through the cognitive activities of the pupils are described in this article.*

Жалпы білім беретін мектептерде оқу мәдениетін қалыптастыру оның ішінде мұғалімдердің сабақ барысында оқушылардың таным процесіне басшылық жасау әрбір бастауыш сынып мұғалімдерінің негізгі міндеттерінің бірі.

Оқу мәдениетін қалыптастыру мектептерде үлкен рөл атқарады және де оқушылардың білім алуына көптеген мүмкіндіктерін тигізеді. Себебі, білім негізін қалаушы да, қалыптастырушы да осы мектеп болып саналады. Қазақстанда оқу мәдениеті қазіргі кезеңде аз зерттелген проблемалардың бірі болып есептеледі, бұл жағдай оқу мәдениетін қалыптастыру сияқты біртұтас процесті зерттеудің күрделі екенін білдіреді.

Сондықтан, педагогикалық процесте оқу мәдениетін қалыптастыру мұғалімдерге өзінің табиғи қабілетін жетілдіруге байланысты күрделі комплекстік мәселе болып есептеледі. Бұл мәселе біріншіден, мектептерде және мектептен тыс кездердегі оқу барысын оқушылардың таным процесіне басшылық жасау және қоғамдық, еңбек және адамгершілік тәрбиесінің біріккен жиынтығы болып есептеледі. Екіншіден, бұл процесс оқу жұмысының бүкіл жүйесімен байланыста болып, оның барлық бөліктерін қамтиды.

Педагогикалық тәжірибеде мұғалімнің оқыту барысында оқушылардың таным процесін зерттеу, оқу мәдениетін оқушыға қалыптастыру әдістерінің әсерін анықтау және оқыту процесін басқару арқылы көрінеді.

Оқыту процесіндегі мұғалімдердің алға қойған негізгі мақсаты, оқушылардың білімін жан-жақты дамыту және жүйелендіру, олардың алған білімін тереңдету, кеңейту болып табылады. Сондықтан сабақты өткізгенде оның мазмұнына қарау қажет, оқушының сұраныстарын қанағаттандыру, жаңа қызығушылығын ояту, басқа сөзбен айтқанда оқушылардың таным процесіне басшылық жасап, оны ұйымдастыру және қалыптастыру болып табылады. Біздіңше, аталған талаптарды жүзеге асыру үшін оқу мәдениетін оқушылардың бойына қалыптастыру шарт.

Оқушылардың оқу мәдениетін қалыптастыру тек ол оқушылардың қызығушылығын және талаптарын орындаудағы мұғалім міндеті деп шектеу қоюға болмайды. Мектептегі мұғалімнің оқу-тәрбие процесіне басшылық жасау күрделі мәселе болып келеді, оның шешімін табу көп аспектілі көзқарасты талап етеді.

Бастауыш мектепте бүгінгі күнге дейін оқушының оқу мәдениетін қалыптастыру жүйелі педагогикалық қызмет ретінде қалыптасқан жоқ. Оқу мәдениеті сауаттылығымен, мәнерлеп оқу түсініктерімен ғана шектеліп отырды. Оқу – оқу мәдениетін қалыптастырушы танымдық-коммуникативті қызмет түрі болғандықтан, оның құрамдас элементтері өте көп және олардың арасындағы байланыс күрделі. Сол себепті “Оқу мәдениеті” ұғымы түрлі түсініктермен беріледі.

С.И. Поварниннің пайымдауынша, оқу мәдениеті әр адамның өз білімін жетілдірудегі жетістігі, ой қабілетін көтеруі деп, оқу мәдениетінің негізгі үш ережесін ұсынады /1/.

- оқығаныңды дұрыс түсініп, талдай білу қажет;
- өз ойыңмен алған біліміңді іс – тәжірибеде пайдалана біл;
- оқығаныңды салыстыра және бағалай біл .

“Оқу мәдениеті” – деген ұғым адамның жеке өзінің жалпы мәдениетімен астасып жатады, оқу ісінің өзі – еңбек мәдениетінің, білім алудың әсіресе, өз бетімен білімін көтерудің құрамдас бір бөлігі болып, оқу үрдісі арқылы тәрбиелеуде – оқуға басшылық жасау ісінің негізгі міндеттерінің бірі болып саналады.

Ғалым Р.Рахманалиев “Оқу мәдениеті – оқырмандық қызметтегі және білім беру саласындағы әлеуметтік мақсаттағы ең жоғарғы саты деп санауға болады” деді. Ол оқушының оқу мәдениетін негізгі үш бөлікке бөледі /2/:

- оқу ортасы;
- кітіппен тікелей жұмыс жасау;
- оқудың нәтижесін пайдалану – деген.

Мұғалімнің оқу мәдениеті – өте күрделі процесс, оқудағы жіберілген жай ғана қателік баланың барлық қызығушылығы мен талабына үлкен әсер етуі мүмкін. Оқу мәдениетін меңгерген мұғалім – жан – жақты білімді, оқуға ой – сананы жұмылдырып, оқығанының мағынасын терең ұғыну арқылы оқушының қиялы мен сезіміне әсер ете алатын тұлға. Мұғалімнің оқу мәдениетінің комплексті мәніне тән нәрселер:

- а) оқу тақырыбын саналы түрде іріктеп алу;
- б) оқылатын шығармаларды бағдарлай білу, яғни библиографиялық құралдар мен кітапхана каталогтары жүйесін пайдалана білу;
- в) оқыған кітапты толық игеріп, терең түсіну үшін сол кітаптың өзін бағдарлай білу;
- г) әдебиеттен алынған информацияны жүзеге асырып, күнделікті тәжірибеде пайдалану;
- д) оқыған нәрсені ойға орнықтырып, іс жүзінде пайдалануды қамтамасыз ететін техникалық тәсілдерді қолдану (көрнекілік, үзінділер жазып алу, көшірмесін түсіріп алу, картотека ұйымдастыру т.б.).

Оқу сабағына, оның ішінде оқушыларды дұрыс оқуға, оқу мәдениетіне тәрбиелеу бүгінгі күннің өзекті мәселесі.

Балаларда оқу мәдениеті дағдысын қалыптастырумен айналысатын мұғалім ең алдымен оқу сапасына әсер етуші басты факторларды (ақпараттарды қабыдау жылдамдығы мен сапасы, мағыналық өңдеу, шешім дайындау, кері байланыстың нәтижелелілігі) айқындап, оларды мақсатты түрде басқаруды меңгеруі тиіс /3/.

“Оқу мәдениеті өзінің құрамына бірқатар принципті позицияларды ғана енгізбейді, сонымен қатар интеллектуалды және рухани жетілдіру, көркемдік – эстетикалық даму, оқудың күнделікті әдетке айналуы, оқудың мазмұндылығы, оқушының қоршаған ортасы сияқты мәселелері қамтиды. Сонымен бірге кітапханалардағы каталогтармен, ақпарат құралдарымен тез және дұрыс жұмыс істей алуды да қамтиды. Оқудың тиімділігі деп аталатын жалпы ұғымға мыналарды енгізуге болады:

- қабылдаудың, ойлаудың, қайта ойлаудың нақтылығы;
- қабылдаудың, ойлаудың, қайта ойлаудың әсерлілігі;
- ойлаудың белсенділігі мен қисындылығы;

–жұмыс қабілеттілігі мен талабы;

–ықыласы;

–есте сақтау қабілетінің күштілігі сияқты психологиялық процестерді жатқызуға болады.

Бастауыш мектеп мұғалімінің оқушылардың оқу мәдениетін қалыптастыруы олардың оқу қызметі, оның құрылымдық компоненттері мен ұғымдық-түсініктік аппараты, психологиялық-педагогикалық білімдерді, олардың практикалық қолданысын ұйымдастыратын әдістемелік мазмұнды және ұсынылған зерттеу әдістерінің, құралдардың тиімділігі туралы оқу-әдістемелік материалдармен қамтамасыз етілгенде ғана нәтижелі болады.

Оқу мәдениетін қалыптастыру ісінде нәтижеге жетудің бір жолы – оқушылардың оқу еңбегін қажет етуі және соған оларды дайындау. Ал бұл қажеттілік олардың физиологиялық және психологиялық дамуының басты белгісі болып табылады. Оған тән қасиет – айнала қоршаған дүниеден әсер алу, білсем деген ұмтылыс. Бастауыш сынып оқушыларының осындай психологиялық ерекшеліктері жалпы оқу мәдениетін меңгеруге қолайлы жағдай туғызады. Мұғалім бастауыш сынып оқушыларының ерекшеліктерін ескеріп, оларда оқу мәдениетіне деген тұрақты ынтаны қалыптастыратын тәсілдер мен жолдарды табуы тиіс. Ол үшін ең алдымен оқушыларға оқу еңбегін тиімді пайдаланудың практикалық мәнін түсіндіру керек /4/.

Біз басшылыққа алған екінші бағыт – оқу құралдары мен кітаптарды пайдалану әдістерін жетілдіру. Қазіргі оқулықтар мен кітаптардың мазмұны баланың құбылыстарды теориялық тұрғыда ұғына білуіне, жекелеген психологиялық қызметке /есте сақтау, ойлау, елестету, қабылдау т.б. жаттықтыратын әңгіме, мақала, ереже, жаттығулардан құралған. Алайда оқулықтар мен кітаптарда оқушылардың оқу мәдениетін меңгеруіне бағыттайтын материалдар аз.

Бастауыш мектепте оқу мәдениетінің негізгі компоненттері ретінде оқу динамикасы, оқудың жылдамдығы, өнімділігі, мәтін-мазмұнын меңгеру деңгейі, оқығанды түсіну алынады. Оқудың сапасын сандық бағалауға арналған квалиметриялық әдіс оқу мәдениетінің өлшем бірлігі ретінде қолданылады. Динамикалық оқуда екі бір-біріне тәуелсіз оқу көрсеткіштері: жылдамдық пен мәтін мазмұнын меңгеру алынған. Оқығанды түсіну субъективті көрсеткіш ретінде дұрыс жауаптардың санымен өлшенеді. Оқудың өнімділігінің кешенді критерийі оқу қызметінің сенімді бағасын береді, өйткені оқырмандардың даралық ерекшеліктерін мәтінді қабылдау темпімен тереңдігі бойынша түзетеді және теңестіреді.

Оқытудың өнімділігіне әсер ететін факторларды объективті (бізді қоршаған ортада, сырттан әсер ететін), субъективті (оқушының өзіне әсер ететін) деп бөлуге болады.

Объективті факторлардың бастауыш сынып оқушыларының оқу қызметіне тигізетін әсері:

–оқылатын мәтіннің қажеттілігі, оқудың ұзақтығы;

–оқушының шаршауы, оқылатын мәтіннің дауыстап айтылуы;

Субъективті факторлардың оқушылардың оқу қызметіне әсері:

–оқуға деген психологиялық дайындық, қабылдаудың шамасы;

–ой-сананың жылдамдығы, оқудың стратегиясы;

–психикалық шаршау;

–уақытты сезіну, ықыластың (ынтаның) артуы;

Әрбір оқушы қажетті ақпаратты қабылдауда дұрыс немесе кері әсер ететін жеке жинақталған факторларға мұғалім оларға басшылық жасап отыруы тиіс. Оқу процесі – оқушының жеке ерекшеліктері танылатын процес. Оқушыларға өздерінің жеке талдауы және жоғарыда көрсетілген объективті, субъективті факторларға өзінің толықтырылуы ұсынылады. Ұсынылған факторларды оқушы өзінің оқу қызметіне кедергі жасайтын субъективті факторларды сызып тастауына болады. Факторларды субъективті және объективті деп шартты түрдегі байланыс арқылы бөлеміз. Мұғалімнің оқу-тәрбие процесінде оқушылардың оқу әрекетіне басшылық жасау қызметі осы байланыстарды негізге алуы тиіс.

Сонымен, бастауыш сынып мұғалімдерінің оқушылардың оқу мәдениетін қалыптастыру қызметі мен даярлығы оқу-тәрбие процесін басқару заңдылығына тәуелді болады, яғни оқушы мен мұғалім арасында қайтымды байланысты күшейтуге, оқушыларға ықпал ету және оның өлшемдік сипатын, шамасын нақты анықтап, қолдануға. Сондықтан оқушының оқу мәдениетін қалыптастыру қызметінің әдістемелік мазмұнын анықтау оқу мәдениетін қалыптастыру қызметінің педагогикалық процестің құрамдас бөлігі екендігін дәлелдеу шарты қажеттігі дәлелденіп отыр.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Поварнин С.Н. Как читать книги. – М., 1978. – 53 с.
- 2 Зиганов М.А. Как повысить качество чтение, как сделать чтение продуктивным. Школа рационального чтения. – М., 2000. Кн 1. – 176 с.
- 3 Кочетов А.И. Культура педагогического исследования. – М., 1996. – 312 с.
- 4 Хомблин Д. Формирование ученых навыков. – М., 1986. – 96 с.
- 5 Сластенин В.А., Томарин В.Э. Методологическая культура учителя // Советская педагогика. – 1990. – №10. – С.75–78.

ПЕДАГОГИКА – ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА СОЦИАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ

Орлов Е.В.,
ННГАСУ, Россия

***Annotation.** This article deals with the concept of social control. Highlights key features and modes of governance. Rationale understanding the pedagogy as a branch of social management. The conditions under which education can be considered a social science. Considered the concept of sredovogo approach as a basis for social management technology.*

Любое человеческое общество хотело бы развиваться и процветать без значительных социальных коллизий. Однако в обществе существует разнообразие интересов, которые зачастую вступают в противоречие. Разрешение этих противоречий без специального управления практически невозможно. Управление обществом разделяется на три вида управления, имеющие в своей основе различные целевые установки. К этим видам относятся: государственное управление, менеджмент и социальное управление. Так как цель всегда связана с ценностями, то и цели управления мы можем представить в виде тех или иных ценностей, которыми стремятся обладать субъекты управления.

Государственное управление направлено на достижение и удержание власти для определенного круга лиц. Власть позволяет максимально удовлетворить потребности этих лиц. Естественно, что интересы власть имущих и других представителей социума не всегда совпадают, в связи с чем и возникло разделение видов управления на государственное и социальное. В государстве социального типа эти два вида управления могут и сливаться, но реально они вынуждены дополнять друг друга, не всегда имея достаточно четкие границы.

Менеджмент является видом управления, направленного на достижение целей какой-либо организации. В современном виде это бизнес-управление, которое имеет и черты социального управления, поскольку решает задачи, связанные с улучшением жизни работников и других членов социума. Конечно, эти задачи прямо или косвенно связаны с увеличением бизнес-возможностей, но частично они направлены на регулирование социальных отношений.

Наконец, социальное управление рассматривается как управление процессами достижения общего блага, процессами решения социальных проблем. Достижение общего блага как цель социального управления предполагает наличие определенных отношений между членами общества. Добиться таких отношений можно тогда, когда люди будут иметь и демонстрировать определенные, социально ориентированные качества личности. Это очень важное